

Nýársræða í Ríkisútvarpinu 31. Desember 1963 – á dönsku

Bjarni Benediktsson – Stjórnmaál – Forsætisráðherra

Tekið af vef Borgarskjalasafnsins

bjarnibenediktsson.is

Einkaskjalasafn nr. 360
Stjórnmaálamaðurinn
Askja 2-29, Örk 5

©Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Statsminister Dr. Bjarni Benediktsson:

Nytårstale udsendt af statsradiofonien 31. dec. 1963.

God aften, kære lyttere.

I dette øjeblik er der sikkert flere end mig, der kommer til at tænke på Ólafur Thors: ham var det jo der skulle have talt her og nu, hvis hans helbred havde tilladt det. Han er for tiden på rekreation i Amerika. Det er naturligvis forskelligt hvordan folk ser på Ólafur Thors, thi "det blæser altid en strid vind om en stor mand". Dog taler jeg utvivlsomt på alle islænderes vegna, når jeg fremfører det ønske, at han snarest må vende hjem, stærk og inspirerende. Måtte landet længe nyde godt af hans livserfaring og gode råd.

Vigtigst blandt livets goder er et godt helbred. Aldrig er så mange på en gang blevet konfronteret med livets forgængelighed, som da det spurgtes, at USAs præsident, fuld af livskraft, i sin bedste alder, var faldet for morderhånd. Skönt meningene om ham var delte, blev han verden over savnet inderligere end nogen enkeltperson tidligere er blevet. Dette er så meget mere bemærkelsesværdigt, som John F. Kennedy så sandelig var en omstridt mand i levende live : han var ikke til at bide skeer itu med og veg ikke tilbage for at bruge sin fulde magt i påkommende tilfælde. Men det var just på denne måde, han frelste freden i verden, hvad der fremgår af, at netop de, som den gang veg, erkender at han virkelig har fremmet fredens sag.

Forhåbentlig går 1963 over i historien som det år, hvor ufredsskyerne endelig begyndte at lette. Det er dog for tidligt at afgøre om vi her står overfor en varig bedring eller kun en forbigående opklaring. Men vi vil dog tro, at forbudet mod forsøg med atomsprængninger fører noget godt med sig og at optøningen af den kolde kring fortsætter med øget hast. Et tegn herpå er den tilladelse som vestberlinerne har fået til at besøge slægtninge og venner øst for den store mur i juletiden. Dog volder det bekymring, at man ikke har strakt sig til at tillade øst-berlinerne at passere

muren mod vest. Så er der nemlig fare for at de ikke tager tilbage østpå, men det ser ikke ud til at det falder nogen ind, at de som tager østpå skulle bli ve boende der.

Så længe det forholder sig sådan, må man stille sig skeptisk overfor alle tegn på bedring. Selv kan vi islændere ikke gøre stort til at forbedre fredsudsigterne, udover at give vor tilladelse til at der opretholdes et forsvar for frihedens sag i vort land. Det folk, der nægtede således at sikre såvel sine egne interesser som deres, der hylder den samme ideologi, ville vise, at det ikke begreb hvorpå dets fred og selvstændighed beroede.

Vort forhold til andre nationer har i det forløbne år udviklet sig i retning af øget hjertlighed og bedre naboskab. Den gunstige overenskomst i 1961 gjorde en ende på fiskeristriden med englænderne, og nu i vinter ophører den tidsbegrænsede fiskeret, som englænderne fik indenfor den islandske territorialgrænse. Der har aldrig været tale om at denne ret skulle fornyes eller forlænges, og de fleste er vist nu klar over, at alle onde spådomme om den retning var grebet ud af luften. Englands regering ville med sin invitation til Islands præsident gøre det klart, at enhver misstemning på grund af fiskeristriden var overvundet. Alle er enige om at præsidentens Englandsrejse var en stor succes. Han mærkede der en uskrømtet venlig indstilling overfor det islandske folk, og dem som knap nok kendte det bibragte han en sådan

Den amerikanske vicepræsident, Lyndon B. Johnsons, besøg var et udtryk for hans folks venlige følelser overfor os. Almenheden her forstod tydeligt at værdsætte dette venskabstegn, og forsøg på forstyrrelse tjente kun til yderligere at fremhæve islændernes sande indstilling. Man havde hørt et og andet om Johnson førend han kom hertil, men skönt man kun fik et glimt af ham at se, lod det sig ikke skjule, hvor

stor en personlighed han er. Den afdøde præsident har da også sagt, at var det ikke fordi han selv søgte valg som præsident, ville han have støttet den amerikaner, som han vidste var bedst egnet, Lyndon B. Johnson. Det er nu af største betydning for alle klodens indbyggere, at Kennedy må få ret i sin spådom.

Det er udsigt ^{at} til/året 1964 bringer enden på det eneste udestående vi har med et af de nordiske frændefolk. Der skal være folketingsvalg i Danmark, og det er blevet lovet, at håndskriftsagen så bliver taget op på ny og afgjort på en måde, som vi ^{godt} nok kan være tilfreds med. Man kan kun glæde sig over at dette mellemværende løses så begge folk får ære af det. Vor agtelse for Danskerne er så meget større, som de her udviser et sandt storsind, idet de ikke tvinges af juridiske krav eller forpligtelser, der kunne hævdes mod deres vilje.

Nu ved årsskiftet er det også passende at mindes og takke for den gavmildhed, som forskellige danskere og for resten også andre skandinaver, især nordmænd, viste overfor den genopførte domkirke i Skálholt, hvis højtidelige indvielse fandt sted i år.

Indenlands er det de økonomiske spørgsmål, der mest optager sindene. Jeg mindes ikke, at det nogensinde har været anderledes i alle de år jeg har givet mig af med politik. Vi har udvist en højst uheldig evne til på dette område at skaffe os vanskeligheder, som ikke blev lettere at løse, af at de var hjemmelavede. En ny bekræftelse på, at de selvskabte plager er de værste. Det er mindst af alt min agt, at bagatellisere de vanskeligheder, som vi nu står overfor, eller at få nogen til at tro, der ikke er noget at være bekymret for. Dog kommer jeg til at tænke på en udtalelse af John Maynard Keynes, en af de berømteste nationaløkonomer i dette århundrede. Han siger:

" Lad os ikke overvurdere økonomiske problemers

betydning, ej heller skal vi, fordi vi tror det er uomgængeligt at løse dem, ofre hvad der er af større og mere varig betydning. Der er noget specialister skal tage sig af ligesom dårlige tænder."

Et helt folks økonomiske vanskeligheder bliver ganske vist flere og vanskeligere at behandle end en enkelt mands ormstukne tænder, men for begge dele gælder loven om årsag og virkning, som specialister har mest forstand på og som ikke lader sig røkke hverken af resolutioner eller organisationsindflydelse. Keynes er i sin tid selv kommet frem til en metode til at forhindre arbejdsløshed, og det er ikke mindst takket være hans virksomhed, at det nu er lykkedes at afskaffe eller dog indskrænke arbejdsløsheden, i modsætning hvad der var tilfældet i mellemkrigsårene. Specialister er ikke alvidende, men praktisk kundskab er alligevel en bedre rettesnor end nok så mange politiske resolutioner.

Den blotte viden hjælper ikke, hvis man bryder sig fejl om den, men har man den ikke skaber man sig ofte unødige vanskeligheder. Der er ingen tvivl om at vi islændere allerede længe ville kunne have haft langt bedre kår, hvis vi havde gjort os bekendt med nogle af økonomiske livs vigtigste fakta og taget hensyn til dets love.

Hermed er ikke på nogen måde sagt, at vi har arbejdet forgæves eller intet fået udrettet. Tvært imod, der er meget der er lykkedes for os og fremskridtene har været forbavsende store alt taget i betragtning. Men visse vanskeligheder kunne have været undgået eller hurtigere overstået, hvis man var gået forsigtigere frem. Dog kan det undertiden være vanskeligt at udrede disse indviklede forhold og få et klart overblik.

I de sidste 50 - 60 år har der så at sige på en gang på de fleste af folkelivets områder fundet en fuldstændig omvæltning sted. Folket får politisk frihed, moderne teknik indføres, hovedparten af befolkningen flytter fra land til by, handelen kommer på indenlandske veje, nye næringsveje indføres, en mængde landsomfattende organisationer opstår og klimaet bedres væsentligt, for slet ikke at tale om virkningen af de to verdenskrige. Alt dette har haft sin betydning og mere eller mindre virket i samme retning. Men lærd der skyldes hver enkelt faktors indflydelse er det ikke sådan at gøre rede for.

Lad os nu først se på organisationernes andel. Ved deres medvirkning er derhæver udført store ting. Meget af det bedste, som er udført her, ville endnu have været ugjort hvis det ikke havde været for dem. Men gårde altid brugt deres indflydelse på den rigtige måde? Har den ikke undertiden været et påskud til strid og kiv som ikke har gavnet nogen?

Naturligvis må lønmodtagerne have deres organisationer til at sørge for at deres rettigheder ikke går for nær. Men et tilbageblik over de sidste årtiers begivenheder viser det samme gentage sig gang på gang. Med et eller to års mellemrum udspiller der sig en hårdnakket lønkamp, der altid ender med en såkaldt sejr for lønmodtagerne. Men ganske uanset hvilket parti eller hvilke partier der er ved magten - og det har de alle været og det mere end en gang i denne periode - nødes regeringen altid til kort efter at lønforhøjelserne er tvunget igennem at træffe modforholdsregler, begribeligvis ikke af ondskab (hvis det var tilfældet var den udbredt og indflydelsesrig i alle partier) men for at forhindre at økonomien kommer i uligevægt. Resultatet er at de fleste finder sig uretfærdigt behandlet, og så kan man begynde forfra igen med vægten lagt på at de ringest lønnedes kår skal forbedres, hvad der sjældent bliver ret meget af når det kommer til stykket.

Nok om det. Vi kender alle historien af egen erfaring, og første del af den nyeste udgave stiftede vi bekendtskab med før jul. Det er ikke så mærkeligt at folk vil have højere levestandard, derimod er det vanskeligere at forstå at de endnu ikke har fundet vejen dertil, men trasker videre ad den samme gamle onde cirkel, der ikke giver nogen bedre levestandard, men skaber vanskeligheder for alle.

Det kunne aldrig falde mig ind at påstå, at regeringen intet ansvar havde for de vanskeligheder vi nu står overfor. Den var for sen i vendingen overfor prisstigningsbølgen, som i år har været voksende med usunde ekstrabetalinger og andre tegn på økonomisk uligevægt. En vis undskyldning er der måske at vi altid blev beskyldt for at stramme økonomien, hvor man snarere kunne bebrejde os at vi viste for ringe tilbøjelighed i den retning. Middelvejen kan være svær at finde ind på.

Hovedsagen er at hver og en for fremtiden kommer til at gøre sig følgerne af sine handlinger klar og beregne om de fører mod det opstillede mål.

De som kæmper for gennemgående lønforhøjelser må vise oprigtighed og mod til at erkende at en gennemgående prisstigning bliver følgen. Det høres ofte sagt, at lønnens købekraft på et vist tidspunkt var kommet så og så højt op for siden atter at synke, og dette tilskrives så regeringens forsømmelighed eller ligefrem onde vilje. Dette påstås, skønt sagens natur, landets love og ofte gentagen erfaring viser, at en gennemgående lønforhøjelse følges af bestemte prisforhøjelser. Værdien af en ny lønstigningsbølge må altså forsvinde i en bølgedal førend man får set sig om. Denne sammenhæng mellem årsag og virkning bryder man ikke ved at lade bølgerne stige højere. Langt større resultater kunne man opnå ved at prøve på at skaffe ro, så der i stedet kom den ligevægt der ligger i at have

sikker lønværdi og et stabilt pristal.

Det nytter ikke : på en ene side at protestere mod at statsmagten blander sig i lønstriden og kræve respekt for den frie forhandlingsret, og så på den anden side forlange at regeringen skal løse striden uden at gå nogen for nær, og at statskassen skal betale differencen uden at skaffe sig de nødvendige penge.

Der klages med rette over at her findes forskellige økonomiske misligheder at beregninger og indbetætninger om erhvervsvirksomheders økonomi ikke er til at stole på, eftersom skattesnyderi er næsten åbenlyst og kendt af alle. Den slags må modarbejdes bl.a. med betydelig strengere kontrol end hidtil. Men så længe der råder en bestandig uvished om en virksomhed kan fortsætte, så længe en strejke står for døren hvert halve eller hele år, kan man ikke vente andet end at enhver skal rage til sig hvad han kan. Det er svært at få folk til at indse nødvendigheden af at det er nødvendigt at spare op til fortsat opbygning, så enhver retfærdiggør sig med, at den som har noget beholder det. Det er også rimeligt at tro, at skattesnyderi ikke er klassebestemt, men afhængig af den enkeltes muligheder og tilbøjeligheder.

Vi slipper ikke ud af dødvandet medmindre alle kræfter forenes. Lovgivningsmagten kan kun med støtte af en sund offentlig mening råde bod på miseren. Altinget og regeringen må regere efter de retningslinier, som vælgerne har fastsat på valgdagen. Man må ikke bruge organisationernes indflydelse til at lægge hindringer i vejen for et lovligt vælgerflertals ønsker. Regering og Alting må også lægge vægt på et nært og godt samarbejde med de store landsomfattende organisationer, som på deres ^{side} ~~de~~ bør sikre deres eget interne demokrati. Forskelle i anskuelser må ikke forhindre samarbejde, hvor det øjensynlig er til alles fordel. Forskelle i anskuelser skyldes yderst sjældent ond vilje og slet ikke et konspiratorisk sindelag, men derimod forskell i synspunkt. Öget vidsyn og tolerance letter løsningen

af mange problemer.

Vi burde have lært, at noget paradys bliver denne jord aldrig. De fleste af dem som troede på tusind-årariget, hvad enten det var i øst eller i vest, er skuffede vågnet op af deres drømme. Lad os høre hvad Halldór Kiljan Laxness siger efter sin bitre erfaring.

I "Skáldatími" udtrykker han det således:

"Det ser ud til at de russiske ledere nu har indset, at ordet socialisme kun er en hjerteløs spøg, hvis det betyder noget andet end folkets velfærd i almindelighed. I lande som fx. Sverige har den socialistiske regering i en lang periode draget fordel af "kapitalismen" til at fremme samtlige indbyggers velfærd: man slagter ikke koen, men holder den i en passende foderstand til at give mælk."

Skönt mange er blevet skuffede i deres paradysdrømme, bevæger udviklingen sig dog i den rigtige retning, og det hurtigere end det hidtil er gået her i landet, der hvor folk har fået øjnene op for, hvilken vej der fører til målet og hvilke forhindringer der først skal ryddes til side.

Men er dette ikke løs snak? Er det virkelig muligt at få folk der er vant til at mødes som modstandere til at samarbejde om spørgsmål af virkelig betydning for den almindelige levestandard?

Lad os se på to uløste problemer.

Der er ingen tvivl om, at hvis man uden fradrag i lønnen kunne komme ned på den samme arbejdstid som i nabolandene, var det den vigtigste forbedring af levestandarden, som man kunne skaffe folk her i landet nu. Spørgsmålet er om man skal blive ved med bare at snakke om det, eller om man skal træffe rationelle foranstaltninger for at få det gennemført. Skal et resultat nås, må alle samarbejde: Arbejdere, arbejdsgivere og myndigheder. Vil folk nu tage sig tid til at løse denne opgave eller vil de fortsat øde tiden med örkesløse skænderier?

I år er vi eftertrykkeligt - men heldigvis uden at det har forvoldt betydelige tab - blevet mindet om at vi bor i et ild og is-land med et udifferentieret og derfor sårbart erhvervsliv. Vil der her blive gjort en virkelig indsats for at få en storindustri på benene, en, der straks kan styrke vor økonomi og skabe forudsætningerne for udbygninger af naturkræfterne? Eller skal det hele få lov at drukne i skændsmål eller smålige lokale hensyn? For ikke at tale om den underlegenhedsfølelse, som forudser nationens øjeblikkelige udslettelse, hvis vi indlader os på et samarbejde med udlandet af den slags som vore naboer fx. i Norge mener er guld værd.

I et frit samfund som vort er en rationel udnyttelse af videnskab og teknik den sikreste - faktisk den eneste - vej til en bedre levestandard. Vi håber alle at krige mellem staterne hører fortiden til. Men er det da bedre hvis folket kæmper indbyrdes? Lad os ikke se at indflydelsesrige organisationer, beregnet til at tjene almenvellet, anvendes til at modarbejde statsmagtens repræsentanter, der har deres mandat fra et lovigt flertal. Ingensteder er indbyrdes uenighed og klassekamp mindre på sin plads end i vort bittelille samfund, hvor alle er groet af samme rod, og faktisk er nærbeslægtede i bogstavelig forstand. Lad os gøre en ende på dette tovtrekkeri mellem klasserne, som ikke gavner nogen.

Lad os stå sammen om at gøre livet lettere for dem der har det sværest og fremme folkets fred og velstand i vort elskede besværlige land.

Hermed ønsker jeg alle islændere et glædeligt 1964.